

Організаційно-економічний механізм розвитку національної міграційної політики України на прикладі країн-членів ЄС

Розглянуто особливості регулювання міграційних процесів в рамках спільної міграційної політики ЄС. Проведено аналіз сучасного стану ринку праці країн – членів ЄС та запропоновано основні напрями розвитку національної міграційної політики України відповідно до євроінтеграційної стратегії зовнішньої політики країни.

Ключові слова: спільна міграційна політика ЄС, індекс мобільності ринку праці, трудова міграція.

Постановка проблеми. Дослідження досвіду, практики формування та реалізації спільної міграційної політики ЄС, особливо його нових країн-членів, є важливим для України, що обрала курс європейської інтеграції й перебуває на стадії розвитку власної міграційної політики. У сучасних умовах успішність інтеграційних процесів підтвердила, що 27 країн можуть об'єднатися і спільно запровадити на наднаціональному рівні загальні норми та принципи міграційної політики, визначити основні стратегічні напрями регулювання міграційних процесів та розвивати ринки праці відповідно до спільних стратегій розвитку. Створення спільного ринку праці, вільного руху робочої сили, реалізація стратегії продуктивної зайнятості стали вагомим досягненням ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз чисельних наукових праць, присвячених міграційним процесам та ринку праці зокрема, дозволяє стверджувати, що дане питання з роками не втрачає своєї актуальності, а, навпаки, набуває все більшої вагомості з точки зору забезпечення економічного зростання країн. Проблема ефективного формування та функціонування ринку праці в Україні, трудовому потенціалу та його впливу на всі сфери суспільного життя присвячені праці таких українських вчених: С. Бандура [1], Д. Богині [2], В. Васильченка [3], В. Герасимчука [5], С. Дзюби [6], М. Долішнього [13], С. Злупка [7], А. Колота [8], Е. Лібанової [9], В. Онікієнко [10], В. Петюха [11] та інших. Цими науковцями розроблено теоретико-методологічні й практичні питання формування та становлення національного ринку праці й окремих його елементів, ґрунтовно проаналізовано перспективи реформування ринку праці

© *І. В. Слейко, Г. В. Марковська, 2013.*

Україні, досліджено вплив соціально-економічних умов на структуру населення та якість трудового потенціалу. Проблемами регулювання ринку праці та значення європейської політики зайнятості займаються зарубіжні науковці: Л. Абалкіна, А. Азриліян, І. Безсонова, Н. Вишневська, Б. Генкін, О. Кібанов, В. Сердюкова та інші.

Мета статті – проаналізувати основні заходи міграційної політики України відповідно до проголошеного курсу на євроінтеграцію, визначити ефективні шляхи регулювання ситуації на ринку праці та зайнятості на прикладі країн – членів ЄС, запропонувати можливі напрями покращення міграційного клімату України.

Виклад основного матеріалу. Міграційна політика торкається проблем різних сфер суспільного життя. На жаль, сучасна економічна ситуація в багатьох країнах світу значно погіршилася. На думку Світової організації торгівлі, майбутнє світової торгівлі та глобальної торговельної системи залежатиме від цілого ряду економічних, політичних і соціальних факторів, серед яких вагому роль займають і міграційні процеси. За останніми даними, у першому кварталі 2013 року зафіксовано зниження реального ВВП країн євросони на 1,1%, крім того зростає рівень безробіття [4, с. 11].

Посилення економічної кризи в багатьох країнах – членах ЄС, політика «затягування поясів», скорочення робочих місць, зростання податків тощо суттєво вплинули на ринки праці ЄС. Однак, це не означає, що

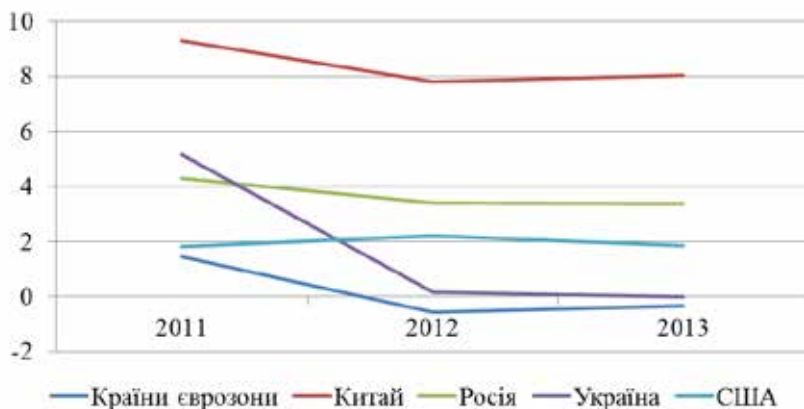

Рис. 1. Динаміка ВВП окремих країн, щоквартально (у відсотках) 2011-2013 рр. (Складено автором на основі джерела: [17])

країни повністю закривають свої ринки для іноземної робочої сили. Країни – члени ЄС продовжують спрямовувати власну політику ринку праці на забезпечення повної продуктивної зайнятості всього економічно активного населення із залученням іноземної робочої сили. Водночас, слід зауважити, що відбулися незначні зміни по показниках мобільності ринків праці країн – членів ЄС для трудових мігрантів. Дослідження індексу мобільності ринків праці (рис. 2), який передбачає такі фактори, як рівень відкритості ринку, доступ до центрів зайнятості, визнання дипломів та кваліфікацій, сприяння інтеграції громадян третіх країн, можливість відкриття власної справи, здобуття освіти чи підвищення професійних навичок тощо, показало, що найвищі показники мобільності ринку спостерігаються в таких країнах як Швеція, Португалія та Нідерланди, а найнижчі – в Словаччині та на Кіпрі. І хоча незмінними залишились лідери щодо найвищих та найнижчих показників, однак чимало країн знизились у рейтингу за даним показником.

Соціально-демографічні та економічні показники в країнах-членах ЄС значно впливають на потік мігрантів відповідно до особливостей та специфіки національної економіки країн-членів, тим самим визначаючи структуру ринку праці та пріоритетні засади міграційної політики країн. Можна зробити висновки про наявність

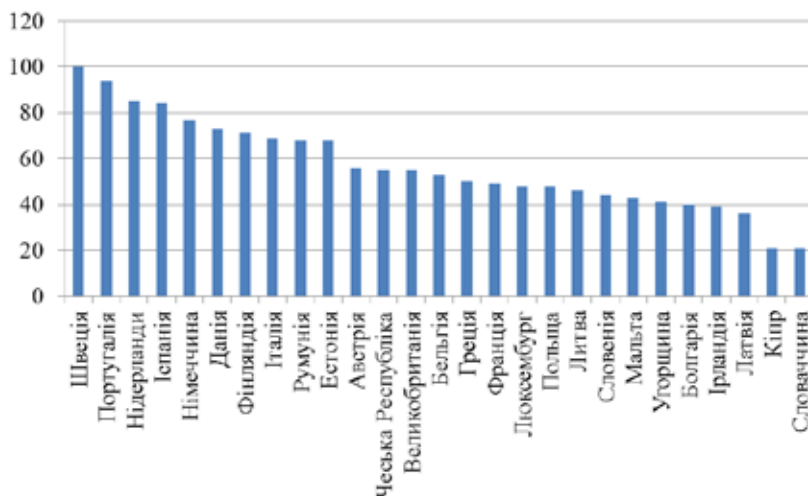

Рис. 2. Рейтинг мобільності ринку праці країн-членів ЄС, 2013 р.
(Складено автором на основі джерела: [16])

різних методів оцінки міграційного потенціалу тієї чи іншої країни і єдність поглядів теоретиків щодо впливу його складових на динаміку економічного розвитку.

Вагомим досягненням європейської інтеграції стало перетворення післявоєнних потоків економічної міграції у вільний рух робочої сили, що дає можливість громадянам країн – членів ЄС шукати кращих умов життя і праці.

Європейський ринок праці має такі характерні особливості: 1) вільний рух робочої сили громадян країн – членів ЄС та спільний ринок праці; 2) поєднання загальноєвропейської стратегії зайнятості та національних програм зайнятості країн-членів; 3) стимулювання міграції висококваліфікованих та кваліфікованих спеціалістів, захист ринку від низькокваліфікованої робочої сили; 4) розвиток програм інтеграції мігрантів у новому суспільстві.

Кожна країна – член ЄС здійснює регулювання ситуації на ринку зайнятості на національному рівні та в рамках спільних європейських положень для країн – членів ЄС. Крім встановленого єдиного права на вільне пересування, ЄС здійснює координовану політику регулювання ринку зайнятості із урахуванням соціально-економічних та демографічних складових. Вагому роль у цьому процесі відіграє моніторинг ринків праці, що створює передумови ефективної політики зайнятості та міграційної політики загалом. Здійснюючи експертну оцінку національного та міжнародного ринків праці, країна може ефективно управляти попитом та пропозицією власної робочої сили, а відповідно визначати межі міграційних потоків і забезпечувати у країні сприятливий міграційний клімат.

Для України питання міграції зазвичай відіграло другорядну роль, оскільки країна спрямовувала свої зусилля перш за все на подолання економічного спаду, політичної нестабільності, піднесення економіки, розвитку фундаментальних сфер. Крім того, державі не вистарчає фінансових коштів для поліпшення інфраструктури та послуг. Економічний спад скоротив обсяги державних інвестицій, а тим самим відніс пріоритети державного контролю міграційних питань у загальній політиці держави на другий план. Однак не слід заперечувати роль зовнішньополітичного курсу України, що формує засади співпраці між ЄС та Україною у ключових питаннях.

За роки свого незалежного існування Україна прийняла ряд заходів з питань міграції та міграційних процесів. Однак цього не є достатньо. В

умовах загальносвітової боротьби за кваліфікований трудовий потенціал Україні, яка обрала напрям інтеграції в європейський простір та намагається привести у відповідність економіку країни світовим стандартам, необхідно дотримуватись концепції міграційної політики країни. Українці повинні відчувати, що вони є громадянами своєї країни, що їхні права та інтереси захищені як всередині держави, так і за її межами. В іншому випадку нашу державу в майбутньому чекає не лише деформація її демографічної структури, але і втрата національної ідентичності й культурної спадщини.

Ключем до успішної міграції є інтеграція, що передбачає двосторонній процес регулювання міграційних потоків. Потрібно продовжувати розвивати програми інтеграції та реінтеграції мігрантів, членів їхніх сімей у суспільство, зміцнювати антидискримінаційні заходи, а також і надалі забезпечувати мігрантів рівними умовами працевлаштування та усіма необхідними правами та свободами. Так, країни – члени ЄС продовжують проводити агітаційні програми на захист мігрантів та доносити до суспільної свідомості інформацію про їхню вигоду. Основні заходи з питань інтеграційної політики передбачають [14]: 1) розвиток та реалізацію рамкових програм ЄС щодо інтеграції; 2) розвиток та реалізацію національних інтеграційних програм; 3) розвиток та реалізацію програм соціального забезпечення та охорони здоров'я мігрантів; 4) розвиток та реалізацію програм участі мігрантів у суспільному житті країни перебування, активну співпрацю із населенням країни; 5) регулювання та оцінку на рівні ЄС здійснення усіма країнами інтеграційних політик, покращення Індексу інтеграційної політики країн-членів, обмін досвідом з питань покращення інтеграційного клімату; 6) удосконалення політики надання притулку та підтримку біженців.

Що стосується України, то звісно усі мігранти не повернуться, однак країна повинна дбати про збереження соціально-культурної спадщини закордоном, надати підтримку в збереженні ідентичності держави, соціально-культурних зв'язків в країнах-реципієнтах та сприяння реалізації проектів діаспор. Відомо, що наявність потужних діаспор, лояльних до країни їхнього походження, є чинником впливовості цієї країни [12, с. 21].

Формування соціального середовища в країні призначення теж відіграє важливу роль у національній інтеграційній політиці, тобто те середовище, що створюють мігранти між собою і що сприяє припливу нових мігрантів і кращому їх пристосуванню до нових умов. В рамках стратегії соціальної інтеграції передбачається розширення доступу мігрантів до соціальних

послуг. Освіта та професійна підготовка мігрантів повинні бути також включені в політику інтеграції, оскільки мають основне значення у сприянні їхньої участі у суспільному житті країни. Ефективна політика в цій сфері може покращити суспільне життя мігрантів і тим самим сприяти запобіганню їхнього соціального відчуження.

Вивчення досвіду країн – членів ЄС щодо регулювання міжнародної трудової міграції є особливо важливим для нашої держави, що обрала стратегію європейської інтеграції, для адаптації у майбутньому національної міграційної політики до норм спільної міграційної політики ЄС. Узгоджені політичні заходи як України, так і країн – членів ЄС, щоб гарантувати політичну стабільність і відновлення економіки, повинні передбачати: а) гнучку політику міграції відповідно до умов ринку праці; б) профілактику трудового ринку з відповідними фіскальними заходами із створення нових робочих місць, розміщенням і перекваліфікацією працівників і реінтеграцією; в) переорієнтацію мотивів, що базуються на створенні робочих місць; г) спеціальну допомогу членам сімей, що отримують грошові перекази від мігрантів і походять із бідних країн, заохочуючи і допомагаючи їм, урізноманітнюючи їхні джерела зовнішнього прибутку та заохочуючи інвестування грошових переказів та заощаджень в економіку країни.

Вагомим елементом спільної міграційної політики ЄС є дослідження наукових та статистичних даних країн, аналіз ситуацій, що виникають на тлі проблем нелегальної та легальної міграції. На державному рівні значну увагу приділяється дослідній діяльності, спрямованій на вдосконалення методів і механізмів локалізації, прогнозування, планування та упередження тих міграційних процесів, які здатні спричинити етнічні напруження і соціальні конфлікти.

Для України вагомим елементом міграційної політики є регулювання маятникової міграції, що вимагає підвищення рівня оплати праці в країні та модернізація села, що стосується як внутрішньої, так і зовнішньої міграції.

Враховуючи досвід країн – членів ЄС, Україні потрібно переглянути механізми оплати праці всередині країни та розвивати галузі, в яких найбільше використовується робоча сила в Європі (наприклад, сільське господарство, легка, текстильна і хімічна промисловість) і тим самим створюючи дієву альтернативу трудовим мігрантам на національному ринку праці. Таким чином, у потенційних мігрантів буде щонайменше можливість вибору між ринками праці. Вагоме місце у загальній системі регулювання питань міграції є питання нарахування пенсійних внесків

від заробітної плати на рахунки мігрантів в країні походження, а для цього потрібно зменшити бюрократичне навантаження на роботодавців, оскільки саме це і призводить до працевлаштування мігрантів на незаконних засадах.

На початку 2010 р. Європейська Комісія запропонувала нову стратегію «Європа–2020» для нових робочих місць та економічного зростання країн – членів ЄС в найближчі десятиліття і подальшої їхньої діяльності згідно з Лісабонським процесом (2000–2010 рр.), що спрямований на підвищення конкурентоспроможності Європи. «Європа–2020» визначає низку стратегічних пріоритетів, а саме: розробка знань та інноваційної економіки, забезпечення сталого зростання та інклюзивного суспільства, що характеризується високим рівнем зайнятості, соціальної та територіальної єдності. Зокрема, нова стратегія включає в себе збільшення обсягів міграції для підвищення рівня зайнятості та боротьби з бідністю, усунення бар'єрів на шляху їхньої участі на ринку праці. Стратегія спрямована на підтримку зусиль для прогнозування майбутніх потреб у нових навичках на ринках праці ЄС та закріплення цих навичок за допомогою навчання і підготовки кадрів, підвищення якості роботи. Крім того, передбачається розробка фінансових стимулів та фінансової підтримки з боку структурних фондів для сприяння мобільності кадрів [15, с.27-28].

Таким чином, законодавча база спільної міграційної політики ЄС потребує постійного доповнення та удосконалення відповідно до нових зобов'язань та сучасних викликів глобалізації. Політика повинна брати до уваги потреби національних ринків, тоді як національні міграційні політики повинні відповідати загальній структурі міграційної політики ЄС. Однак для України законодавча база з питань міграції може стати вагомим джерелом нових законодавчих ініціатив та стратегій. Міграційна політика повинна ґрунтуватись на таких принципах, як чіткість, прозорість й справедливість та бути спрямована на заохочення до легальної міграції.

Висновки. Усі складові системи працевлаштування в поєднанні із соціально-демографічною та економічною ситуацією в країні визначають особливості регулювання національних ринків зайнятості та формування єдиної спільної стратегії країн – членів ЄС. В середньо- та довгостроковій перспективі для потенційних мігрантів неминуче відкриваються нові ринки праці в інших регіонах світу. У зв'язку з цим ЄС доведеться конкурувати з традиційними країнами міграції, зокрема, з Австралією, Канадою та США в обмін на кваліфікованих мігрантів для заповнення прогалів на ринку праці.

Національна міграційна політика може керуватися різними цілями під впливом трансформацій міграційних процесів – чи то покращення демографічної ситуації в країні, чи то задоволення ринкових потреб, чи навпаки збереження національної ідентичності, культурної, економічної та соціальності цілісності. Однак, незважаючи на те, яка з цілей є пріоритетною, існування міграційної політики є обов'язковою умовою ефективного регулювання міграційних процесів. Україна мусить чітко розуміти та враховувати тенденції, які спостерігаються в країнах – членах ЄС. Безпосереднє сусідство ЄС хоч і створило нові обмеження для руху українських мігрантів, однак разом з тим надало нові можливості нашій державі у сфері розвитку та покращення системи управління, контролю міграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Соціальні пріоритети ринку праці: методологія, практика, шляхи забезпечення / Бандур С. І., Заяць Т.А., Онікієнко В. В., Туранський Ю. П. та ін. ; за ред. С. І. Бандура. – К. : РВПС України НАН України, 2001. – 261 с.
2. Богиня Д. П. Основи економіки праці : навч. пос. / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – К. : Знання-Прес, 2001. – 313 с.
3. Бюлетень Національного Банку України // Національний Банк України. – 2013. – №8/2013(245). – 219 с.
4. Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості / В. С. Васильченко. – К. : КНЕУ, 2003. – 289 с.
5. Герасимчук В. І. Глобалізація економіки та її вплив на ринок праці і зайнятість населення / В. І. Герасимчук // Зайнятість та ринок праці : Міжвід. наук. зб. – К. : РВПС України НАН України. – 2002. – Вип. 17. – С. 135-144.
6. Дзюба С. Ринок праці і безробіття / С. Дзюба, О. Ривак // Основи економічної теорії. – 1994. – С. 493-504.
7. Злупко С. М. Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні : навч. посібник / С. М. Злупко, Й. І. Радецький ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка ; М. М. Мартиняк (ред.). – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 192 с.
8. Колот А. Соціально-трудові аспекти забезпечення стійкого розвитку національної економіки / А. Колот, С. Григорович // Україна: аспекти праці. – 2006. – №4. – С. 8-15.
9. Лібанова Е. М. Ринок праці : [навч. пос.] / Е. М. Лібанова. – К. : ЦНЛ, 2003. – 224 с.
10. Онікієнко В. В. Розвиток ринку праці в Україні: тенденції та перспективи / В. В. Онікієнко, Л. Г. Ткаченко, Л. М. Ємельяненко ; за ред. В. В. Онікієнка. – К. : РВПС України, 2007. – 286 с.
11. Петюх В. М. Формування робочої сили в ринкових умовах / В. М. Петюх. – К. : Знання, 2003. – 226 с.

12. Позняк О. В. Проблеми формування міграційної політики України в сучасних умовах / О. В. Позняк // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – №1(11). – С. 20-28.
13. Регіональна політика: методологія, методи, практика / Долішній М. І., Злупко С. М., Вовканич С. Й. та ін.; Під ред. М.І. Долішнього. – Львів : Наукова думка, 2001. – 700 с.
14. A common immigration policy for Europe // European Union. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0001_en.htm/
15. IOM Thematic study. Migration and the economic crisis in the European Union: implications for policy / Regional mission to Belgium, Luxemburg, the EU & NATO / International organization for migration. 2010. – 205 p.
16. Labor market mobility / MIPEX. – Режим доступу: <http://www.mipex.eu>
17. World Economic Outlook, October 2013: Transitions and Tensions / International Monetary Fund. – International Monetary Fund, Publication Services, 2013. – 206 p.

Слейко І.В., Марковська Г.В. Організаційно-економічний механізм розвитку національної міграційної політики України на прикладі країн-членів ЄС.

Исследованы особенности регулирования миграционных процессов в рамках общей миграционной политики ЕС, проанализировано современное состояние рынка труда стран-членов ЕС и предложены основные направления развития национальной миграционной политики Украины в соответствии с евроинтеграционной стратегией внешней политики.

Ключевые слова: общая миграционная политика ЕС, индекс мобильности рынка труда, трудовая миграция.

Yeleyko I.V., Markovska H.V. Organizational-Economic Mechanism of Development of National Migration Policy in Ukraine on the Example of EU Member States.

In this article the authors examined the features of regulation of migration processes within a common EU migration policy, analyzed the current state of the labor market of EU member states and suggested the main directions of development of the national migration policy of Ukraine in accordance with the European integration strategy.

Keywords: EU common migration policy, labor market mobility index, labor migration.